

CENDRA VIVA

Titol original: *Cendra viva*
© Maria Vilanova i Vila-Abadal, 2015

Primera edició: maig de 2015

Publicat per Editorial Gregal. Terracel, scp
Apartat de correus 26, 17412 Maçanet de la Selva
www.gregal.cat
[@editorialgregal](https://twitter.com/editorialgregal)
www.facebook.com/EditorialGregal
info@gregal.cat

Impressió i enquadernació: DC Plus, Sant Andreu de la Barca
Comunicació i promoció: Júlia Doltra i Adrià Mayà
Distribució: Nus de Llibres

Imprès a Catalunya - *Printed in Catalonia*

Disseny de la coberta: Daniel Morell
Maquetació: Lluís Vilella
Correcció: Núria Argemí

ISBN: 978-84-943898-1-8
Dipòsit legal: GI-939-2015

Qualsevol forma de reproducció d'aquesta obra només pot ser efectuada amb l'autorització de l'editorial. Si necessita fotocopiar-ne o escanejar-ne algun fragment, adreça's a CEDRO o consulti l'enllaç, www.conlicencia.com

Maria Vilanova i Vila-Abadal

CENDRA VIVA

EDITORIAL
GREGAL

A la meva mare. Li ho devia.

Al'Alexandra i en Jordi, que van vetllar perquè arribés a bon port.

*I el meu agraïment per a:
Jordi Albertí, Jordi Bruguera (†). Oriol Casassas (†),
Carmela Sánchez, Mercè Seix i Ernest Serrahima.
Gràcies per la vostra ajuda!*

A manera de prefaci

Si ara puc oferir-vos aquesta història és en gran part gràcies a un mossèn, a un mossèn que sortia una mica de la norma. I parlo en passat perquè malauradament ens va deixar fa poc, amb una norantena llarga d'anys a l'esquena.

Era molt franc i no tenia pas escrúpols per dir que si s'havia fet capellà, més que per una vocació molt decidida, havia estat per la pressió de l'ambient familiar i de l'entorn. Era tan bona persona i responsable que va suplir, amb escreix, la manca d'una vocació més convençuda. Era especialment intel·ligent i culte, i tenia l'aparença no d'un antiheroi, sinó d'un antisavi. Dominava la nostra llengua —cosa que per desgràcia es podia dir de poca gent— i feia traduccions amb molt coneixement del llatí i del grec.

Com que no tenia un comportament gregari, un cop ordenat sacerdot, la jerarquia corresponent el va enviar a una parròquia arraconada, formada per quatre ànimes batejades d'una població dispersa.

Jo el vaig conèixer per uns amics que hi tenien parentiu i se l'apreciaven. Vaig veure'l, doncs, diverses vegades quan encara estava en condicions de portar la parròquia. I, després, quan va retirar-se en una residència de capellans vells, també ens vèiem, ja que li agradaven les visites i així podia parlar de les moltes coses que constantment barrinava.

Una vegada, parlant de com eren les coses a principis del segle passat, va veure que m'interessava conèixer la vida d'aquella època i em va comentar que tenia quelcom que potser m'agradaria llegir. Em va dir que, en una llibreria de vell, li havien ofert com a torna d'uns llibres comprats unes llibretes que contenien precisament el dietari d'una dona d'aquell temps.

Eren tres llibretes negres, no gaire grans, amb les tapes d'hule i els fulls esgrogueïts però força ben conservades. Estaven escrites amb una lletra que semblava de col·legiala. Eren en català, d'un català propi d'una persona a qui ningú no li n'ha ensenyat i que n'ha anat aprenent gràcies a les lectures que ha fet, sense preocupar-se de les normes fabrianes, que segurament mai no va arribar a conèixer.

El mossèn em va dir: «Mira, aquí trobaràs la història d'una dona d'una casa pairal, que va tenir el bon acudit d'escriure aquest dietari de la seva vida. Emporta-te-les, te les mires i, si t'agraden, te les quedes, perquè jo ja no en faré res, i potser tu encara les pots aprofitar».

Me les vaig endur i vaig començar a llegir-les, amb certa dificultat, al principi, per l'ortografia i per la prosòdia que usava; però aviat m'hi vaig acostumar i les vaig anar llegint cada cop amb més avideses.

Quan les vaig haver acabades vaig pensar que era una llàstima que aquell testimoni històric continués ignorat i em vaig proposar de fer-lo conèixer.

I així és com he escrit aquesta història. No n'espereu, però, una transcripció al peu de la lletra, sinó que el que pretenc

és transmetre l'essència d'una manera de viure i de sentir de l'època.

El contingut de les llibretes m'ha ajudat a inspirar-me i m'ha servit com a punt de partida per novel·lar les pàgines del primer quadern, que corresponen als primers mesos del dietari, moment en què l'autora va començar a plasmar les seves vivències arran d'un fet colpidor esdevingut quan feia pocs anys que era casada.

La protagonista d'aquesta història va néixer l'any 1895 en un indret indeterminat del nostre territori, que tant podria ser del nord com del sud, de llevant o de ponent. Una dona anònima que, com moltes altres que els va tocar viure a principi del segle xx, va lluitar perquè la seva vida tingués un sentit que anés més enllà d'allò que les normes socials, culturals i religioses li exigien.

Aquesta és la Josefina, l'autora i la protagonista de les pàgines que vénen a continuació i que podria ser ben bé la mare, l'àvia o la besàvia de qualsevol de nosaltres.

—I—

La caixa és blanca i de fusta de faig. L'ha triada la mamà. A mi m'han dit que no em convenia passar per aquest tràngol, i potser tenen raó, però jo l'hauria escollida amb els angles rodons. Mai no m'han agradat els acabats cantelluts. Segurament perquè quan tenia pocs anys en Tonet es va fer un bon trau al cap quan va topar amb un caire de la tauleta que hi havia davant de la llar de foc. La sang que li baixava pel front, fil a fil, s'assemblava al raig de vi que sortia del broc del porró de damunt de la taula de la cuina. La fortor del vi em marejava una mica, i la sang d'en Tonet també va fer que el cap se m'emboirés aquell dia. Recordo que li brollava sense aturador: semblava el porró quan el pare l'enlairava. Això, el pare només ho feia a l'hora de sopar, perquè aquest àpat el fèiem sempre a la cuina per estar més calents. Al migdia, als més menuts ens posaven una armilla de llana, i la mare i l'àvia Roser s'abillaven amb una manteleta també de llana feta de ganxet gruixut, i dinàvem al menjador. El pare no es treia mai l'americana. El menjador era l'estança més gelida de tota la

casa; els finestrals donaven al vessant nord i ni tan sols els dies més assolellats d'estiu s'escalfava. Quan a fora hi havia neu, la Trini, la minyona que teníem a casa dels pares, encenia el braser de sota la taula; però, ni a en Tonet ni a mi no ens hi arribaven les cames, malgrat els esforços que fèiem perquè els peus toquessin el metall calent. El vi, a l'hora de dinar, se servia en una ampolla de vidre tallat, de coll esvelt. Naturalment només en bevia el pare. De fet, només en bevia el pare fins que un diumenge, sortint de missa, en Tonet —que aleshores devia tenir uns nou anys—, quan passava per davant de la taverna del poble, va cridar: «Quan sigui gran, vindré cada dia aquí i beuré vi fins a emborratxar-me!». La mare es va esgarriar de sentir aquelles paraules d'un marrec que no aixecava un pam de terra. No li va dir res, però des d'aquell dia en Tonet va tenir una copeta com les de conyac amb un dit de vi al costat del got d'aigua. Encara ara no sé per què ho va fer la mare, però en Tonet des d'aleshores, sempre més ha begut un dit de vi a l'hora de dinar i prou.

—Senyoreta, al nen li surt sang del nas —m'havia dit la Cisqueta, fa més o menys mig any.

—Però, què ha fet? Ha caigut? S'ha donat un cop? —vaig preguntar-li distreta des de la sala, mentre acabava de fer una vora a la faldilla que volia estrenar per Tots Sants. Des que havia deixat d'anar a estudi, la mare m'havia enviat a casa d'una veïna, que era modista, a fer *corte y confección*, i en vaig aprendre força. M'agradava sobretot fer-me els vestits i les faldilles; les bruses ja em costaven més. Com que tinc corbes de dona i no sóc gaire baixeta, la mamà diu que tot m'escau. És molt amable, la mamà, encara que troba que porto els cabells massa llargs i, com que els tinc arrissats, diu que no fan per a una dona casada. Creu que me'ls hauria de tallar o fer-me un monyo, però a mi em sembla que els cabells recollits em posen anys.

—No, senyoreta, no ha fet res; bé, s'està prenent la llet de l'esmorzar i del nas li surt un rajolí de sang —em va contestar

la Cisqueta. Havia vingut des de la cuina i estava palplantada, amb la mirada baixa i la veu una mica tremolosa. Em va semblar espantada i em va sobtar.

La Cisqueta és alta i grossa —corpulenta i forta, hauria de dir— i traspua saviesa i rectitud. També pot ser dolça quan vol o quan creu que l'ocasió ho requereix, però no en deixa passar ni una quan considera que s'ha de fer justícia. No ha tingut una vida fàcil. Es va quedar vídua molt jove i amb una nena petita que va haver de deixar amb els seus pares quan va entrar a treballar per als papàs. A mi sempre m'ha tractat amb molta delicadesa; no para de dir-me que li recordo la seva filla, morta fa uns mesos per culpa de la “dama espanyola”. Aquest mil nou-cents divuit serà l'any d'aquesta malaltia devastadora que ja ha matat milions de persones, sobretot joves. Diuen que el perill encara no ha passat i que en qualsevol moment ens pot sobrevenir una “mort púrpura”, com l'anomena la Cisqueta. Jo, la veritat, no les tinc totes, però no vull mostrar-li el meu temor per no entristir-la. Ni la mamà ni en Joaquim comenten l'amenaça de la grip espanyola; suposo que pensen que si no en parlen la foragiten i, d'aquesta manera, deixa d'existir. Jo, a la Cisqueta, encara no l'he vista plorar mai, ni a l'enterrament de la seva filla. Per això, aquell dia, quan em parlava del nen, em va sorprendre veure-la tan atemorida i vaig intentar tranquil·litzar-la:

—No us preocupeu, això passa de vegades, amb la mainada. Netegeu-li amb un drapet i segur que no serà res —li vaig contestar sense aixecar els ulls de la vora de la faldilla.

—Sí, senyoreta —es va girar, ara m'adono que gens convençuda, i se'n va anar cap a la cuina, altra vegada.

No vaig tornar a saber de la sang del nas del meu fillet fins a la nit. La Cisqueta, després d'acotxar-lo, em va venir a trobar altre cop.

—Senyoreta, li haig de dir que li ha tornat a sagnar el nas.

—Molt? —vaig preguntar-li.

—No, senyoreta, només una mica, però potser hauríem de fer venir un metge.

—A aquestes hores? I només perquè li surt sang del nas? No creieu, Cisqueta, que exagereu? —li vaig dir, una mica molesta per tanta ànsia—. A més, —vaig continuar— fins demà no arriba la mamà, i ja sap que no podem fer venir un metge sense que ho sàpiga ella. I de ben segur que trobarà que no cal cridar ningú per tan poca cosa.

—Sí, senyoreta, com vostè vulgui, jo només... —no la vaig deixar acabar.

—Apa, aneu-vos-en a dormir, que ja és hora i demà hi ha molta feina; s'han de preparar els entremesos, s'ha de parar la taula i s'ha de fregar la sala, i no podem fer-ho gaire tard, perquè el senyoret va dir que arribaria d'hora i potser voldrà instal·lar-se al despatxet de la galeria. Bona nit, que descanseu.

Si li hagués fet cas, potser avui no l'enterràvem en una caixa blanca de fusta de faig. Però jo no podia fer venir el metge; la mamà és la que pren les decisions quan en Joaquim no hi és. I gairebé no hi és mai. Des que ens vam casar, en Joaquim passa més temps a ciutat que amb nosaltres. Treballa amb el papà —a qui gairebé no veiem tampoc, si és que no anem a ciutat expressament— en el seu despatx d'advocats, i cada dia tenen més feina.

Quan el nen vivia, en Joaquim venia a veure'ns al nen i a mi els diumenges, els dies de festa i algun sant, i s'emportava feina per fer. Algun cas difícil de resoldre que demanés tranquil·litat per poder-hi pensar; deia que amb la pau i calma del despatxet de la galeria li era més fàcil de trobar-hi solució. Ara, que el nen ja no hi és, no sé si vindrà a veure'm només a mi.

La mamà, a banda dels caps de setmana, de vegades també puja els dies feiners. No li agrada deixar gaires dies la casa gran, com l'anomena ella, a mans de la Cisqueta. No és que no se'n refiï, però té por que se'n faci la mestressa. Al pis de ciutat hi tenen dues minyones de sempre que es fan càrrec de tot i,

d'aquesta manera —pujant i baixant—, les dues cases rutllen, sota la seva supervisió sovintejada, perquè, com ella sol dir, no vol que a cap de les seves dues llars s'acompleixi la dita catalana: «Qui té mossos i no els veu, s'empobreix i no s'ho creu». Ella ho vol tot net i endreçat. La mamà és molt polida i té maneres: es posi el que es posi, tot li escau, no sé com s'ho fa. Amb això sí que no s'assembla gens a la meua mare.

L'endemà que li sortís sang del nas, el nen es va aixecar força eixerit.

—Ho veieu, Cisqueta, com no era res? —li vaig dir mentre esmorzàvem a la cuina.

—Sí, senyoreta, tenia raó, sembla que el nen es troba bé —em va contestar, sense entrar en detalls.

Dies després vaig saber, per casualitat, que el nas li havia sagnat durant la nit, fins a deixar la coixinera tacada pel davant i pel darrere. Vaig saber-ho perquè vaig baixar als safarejos. No trobava una camisola de lli que m'agradava molt i feia dies que no era a la calaixera. Vaig pensar que potser a la Cisqueta se li havia quedat arraconada enmig de la bugada dels llençols o s'havia oblidat d'esbandir-la. Des que teníem el nen, la roba s'amuntegava i no donava l'abast, sobretot quan feia mal temps i les peces costaven d'eixugar. Jo ja havia comentat amb la mamà que es podria llogar una bugadera a hores, sobretot els dies de més feina, però la mamà no volia ni sentir-ne a parlar, i jo, naturalment, no hi havia insistit. Déu me'n guard, érem a casa seva i ella sabia millor que ningú el que convenia. Jo tot just feia dos anys i mig que era casada i era una novinguda a la llar del meu marit. Ja sabia, per la mare, que les nores triguen molts anys a fer-se càrrec de la família, i així ho havia vist a casa meua. Fins que l'àvia Roser no es va morir, la mare només feia el que la sogra li manava. El pare ho consultava tot amb la seva mare i després comunicava les resolucions a la seva dona, la nostra mare, d'en Tonet i meua. I així deu haver de ser, suposo, perquè així és amb en Joaquim i la mamà.

Quan en Joaquim em va dir que el nen no tenia cura, no me'l vaig voler creure. No podia ser; el nen estava bé, i ell no era metge. Va ser un matí del mes de desembre, havien vingut tres doctors de la capital a passar consulta, o una cosa semblant. En Joaquim em va dir que els tres metges discutien els símptomes del nen i que tots tres junts havien de decidir què tenia i com es podia guarir. Quan van arribar, el doctor Fargas, el doctor Mendizábal i el doctor Torras van entrar a l'habitació de les joguines, amb la mamà. El nen estava entretingut amb un cavallet de fusta que li havia tallat el fill d'una de les masoveries que feia de fuster a la comarca. Ni se'ls va mirar. Jo el vaig cridar i li vaig demanar que s'apropés. Va aixecar el cap i, abans de tenir temps de contestar-me, la mamà, que havia entrat al meu darrere, s'hi va acostar, el va agafar a coll i se'l va endur al despatxet de la galeria. Jo els vaig seguir, i darrere meu venien els tres doctors amb en Joaquim. Just a tocar de la porta, la mamà, que ja era dins del despatx, em va dir que m'esperés a fora i va fer entrar els quatre homes. Ella es va quedar amb ells i amb el meu fill.

Al cap de ben bé una hora d'esperar-me a la sala gran —que fa de distribuïdor i dóna a la galeria—, vaig notar que tenia fred als peus. Les botines no m'escalfaven prou; eren elegants, sí, però molt poc pràctiques per als gèlids hiverns d'aquelles contrades. Què feien tanta estona? I al nen, què li devia passar pel cap? Sentia la veu de la mamà, però no entenia el que deia. També la tos del nen feia acte de presència enmig del silenci sepulcral de la sala. Dues vegades em vaig aixecar de la cadira disposada a entrar a veure què passava i dues vegades em vaig fer enrere. A en Joaquim, no li agradava que l'interrompessin quan estava reunit, i la seva mare era dins, amb ell. Jo havia d'estar tranquil·la, però no n'estava; era el meu fill. D'acord que quan havia nascut m'havia costat una mica de fer-m'hi, però va ser perquè era tan petit que temia que es trenqués. A més no volia el pit: s'adormia perquè no tenia prou força per xarrupar

la llet i això em feia plorar. Plorava d'amagat de la mamà i d'en Joaquim, és clar. Només un dia em va veure la Cisqueta i em va preguntar entre atemorida i encuriosida:

—Per què fa aquesta cara, senyoreta? Que li mossega el mugró, aquest dimoniet?

—No, tant de bo em mossegués tot el pit! S'adorm i no pren res. Es morirà, Cisqueta, es morirà, n'estic segura... —li vaig dir entre sanglots, sense poder aturar el plor.

—I ca, senyoreta! —em va tranquil·litzar—. El que ha de fer cada vegada que vegi que l'angelet tanca els ulls és pessigar-li fluixet la galta, per despertar-lo, i ja veurà com xucla! —i va continuar traient la pols, fent veure que no havia advertit les meves llàgrimes.

La Cisqueta tenia raó, el menut, entre pessic i pessic, no va parar de xumar i es va anar fent gran i fort. Feia goig de veure'l: la cara rodona, les galtes com dues pomes, alegre i entremaliat.

La mamà li tenia una predilecció especial. Era el seu primer nét. La meva cunyada, casada amb el gran de la casa Pladevall, no tenia fills. A més de ser el primer, era mascle, així que continuaria el cognom i es quedaria amb les cases i les terres. Era l'hereu, i això l'omplia de satisfacció. Sovint, quan l'anomenava, en lloc de fer-ho pel nom, deia: “el petit hereu de la casa gran”.

Per fi les portes del despatx es van obrir, la mamà va sortir de l'habitació amb el nen a coll i em va passar pel costat sense dir res, ni tan sols mirar-me. Em vaig acostar a en Joaquim, però estava enfeinat acomiadant els doctors i agraint-los la visita i no em va fer cas. Jo estava desorientada, no sabia si entrar o sortir, si anar a veure el nen o quedar-me asseguda a la cadira de la sala fins que em cridessin. Sentia una opressió a l'estómac i una mica de mareig. Vaig recordar que gairebé no havia esmorzat i me'n vaig anar cap a la cuina sense fer soroll, mirant que no em veiés ni la Cisqueta, ni la mamà,

ni en Joaquim. No volia que creguessin que només pensava a menjar, en uns moments tan delicats.

Damunt la taula hi havia el porró —com sempre havia vist a casa meva, quan era petita— i, distretament, el vaig enfilar i vaig fer un bon trago. Aleshores pla que el cap em va començar a voltar!

Quan vaig tornar en si, el primer que vaig veure va ser la cara d'en Joaquim, seriosa i reprovant.

—Es pot saber què has fet? —em va incriminar—. Mentre el teu fill s'està morint resulta que ets tu la que ens fa córrer! Quin disgust que ha tingut la mamà! Això sí que no s'ho mereix! —Mai no l'havia vist tan alterat, i em va espantar.

—Em sap greu, jo no ho volia. Què li passa al nen? On és? —vaig preguntar anguniosa.

—El nen està bé, la mamà és amb ell. Sort d'ella! Però haig de dir-te que els metges creuen que no passarà del dia del seu sant.

—El dia del seu sant? Però si el fa a l'estiu! Què vols dir, que es morirà? Però què té?

—Ja t'ho explicaré una altra estona que estiguis més serena, només et diré que és greu i que no hi ha res a fer —mentre desgranava aquestes paraules em va semblar veure que li espurnejaven els ulls.

En Joaquim es va girar i va mirar per la finestra amb els ulls humits per les llàgrimes. El cap em pesava i no el podia aixecar del coixí. Em sentia molt desgraciada. No sé si m'hi sentia més per haver-me marejat, pel disgust que havia donat a la mamà o perquè el petit es moria.

Em vaig sentir els mugrons tibants, com quan tenia els pits plens i alletava el nen, ja fa mesos. Podia ser culpa meva. ¿Podia ser que dels meus pits hagués sortit llet agra i per això el nen no la volia? I jo l'havia obligat a prendre'n! Déu meu, per què no l'havia portat a una dida? La mare ja m'havia dit que ho fes, però a la mamà no li feia gràcia i jo, des que m'havia casat, havia de fer cas a la mare del meu marit. La meva família era

la del meu marit, la meva casa era la del meu marit i la meva mare, també la del meu marit; això m'ho havien deixat prou clar. Però també era cert que ara el meu fill es moria, perquè la meva llet devia estar enverinada quan li donava de mamar. Em vaig mirar per sota la camisa de dormir i tenia els pits inflats i vermells. Què em succeïa? Era un senyal del meu pecat?

La nit de noces, en Joaquim m'havia demanat que li deixés acariciar-me els pits, per sobre del vestit de núvia, just abans de canviar-me per ficar-nos al llit. No recordo gaire com va anar, però em sembla que es va acostar, em va enretirar els cabells que em tapaven l'orella i, com si em volgués confiar un secret, en veu molt baixa i pausada, em va preguntar: «Puc, àngel meu, ara que ja som marit i muller?». La seva mà ja era damunt el meu pit esquerre i de seguida vaig endevinar el que volia. Un pessigolleig em va recórrer tot el cos, i no li vaig dir ni que sí ni que no, em vaig deixar fer. Sabia, per l'Àngela, la filla dels masovers de casa quan jo era petita —sis anys més gran que jo—, que els marits, de vegades, volien tocar les parts de les dones que són sagrades: «Si t'ho demana, li ho has de deixar fer, perquè per això és el teu marit i si no li ho deixes fer tu, ho anirà a buscar fora. Tu fingeix que t'agrada, encara que et faci fàstic; tanca els ulls i prem les dents». No li vaig preguntar què volia dir amb allò d'anar-ho a buscar a fora; potser es referia —vaig pensar aleshores, que només tenia onze anys— que en lloc de demanar-m'ho dins de l'habitació potser se li acudiria de fer-ho en un lloc públic, i allà pla que me'n faria, de vergonya!

Quina innocència, la meva, perquè ja fa temps que sé —des que sóc casada— que no es referia a cap indret ni de fora ni ple de gent. Ho vaig descobrir per casualitat. Un dia, a una masoveria que els papàs tenen a l'altra banda del poble —on la mamà m'havia demanat que m'arribés per recollir les llonganisses que ens guardaven de la matança del porc— vaig sentir l'Aurelio, el masover, que escridassava la seva germana. Em vaig esperar a

entrar per veure si minvava la disputa. Però ell cada cop cridava més fort, completament embogit, traient foc pels queixals:

—I tu què vols? Que el teu home busqui a fora el que no troba a casa? Ahir a mercat em van dir que l'havien vist entrant a ca La Rosita. Saps què significa això, oi? No era a encomanar misses que hi anava, no! *Mecasumdeeeéu!* Si ell ve begut i en té ganes, a tu què se te'n refot? T'obres de cames i dius un parenostre, veuràs com no hauràs arribat a allò de "perdonem els nostres deutors", que ell ja farà estona que la tornarà a tenir com un pardalet. I em faràs cas com me dic Aurelio, m'has entès? Que per això t'hi vas casar, i són ganes que agafi el que no té i que t'ho encomani...! —Esporuguida, vaig girar cua sense agafar els embotits.

Quan vaig arribar a casa, mentre sopàvem, vaig preguntar on era ca La Rosita. En Joaquim no em va contestar i la mamà va fer veure que tenia un atac de tos, i em va demanar que li passés l'aigua per a calmar l'engargussament sobtat. Per les cares que posaven tant el meu marit com la meva sogra, vaig intuir que no havia d'haver preguntat res.

I, efectivament, un dia vam passar pel davant de ca La Rosita, camí de casa uns oncles, i en Joaquim m'ho va explicar, de passada, com qui no vol la cosa. Suposo que va pensar que era millor que ho sabés per ell que no pas que ho sentís allà d'enllà. No es va esplaiar en detalls, però recordo perfectament que va emprar les paraules *dones de la vida* i em va preguntar si n'havia sentit a parlar. Li vaig dir que no —era la veritat—, i aleshores, sense mirar-me, em va dir:

—*Dones de la vida* són noies que han tingut algun entrebanc i han hagut de marxar de casa. Com que no tenen un lloc on anar, senyores com la Rosita els deixen una habitació a canvi de fer companyia a homes que no troben el que busquen a casa seva. Però no és un bon lloc. Malgrat que aquestes noies també estan batejades, no s'hi ha de parlar; ni tan sols se'ls ha de tornar la mirada. Són ovelles esgarriades que desgracien els homes que sucumbeixen als seus braços. Donem gràcies que a la

nostra família ningú no ha caigut mai en aquestes temptacions, ni ha de caure-hi, amb l'ajuda de Déu.

Recordo que la nit de noces no feia ni gota de fred i que jo no sabia encara res de les *dones de la vida*. Això sí, seguint les instruccions de l'Àngela, quan en Joaquim em va tocar els pits vaig tancar els ulls. Sorprenentment, però, no em va fer cap fàstic. Al contrari, m'havia agradat, em sembla que massa i tot. Havia sentit unes pessigolles que em pujaven de la panxa i havia notat els mugrons drets com el dia que l'Àngela m'hi havia fet fregues per curar-me d'un refredat molt fort que havia arreglat. Havia estat aleshores que la filla dels masovers m'havia explicat el que m'esperava, si em casava. No vaig tenir ocasió de dir-li mai que m'havia agradat molt que el meu marit m'acaronés els pits la nit de noces; encara sort, perquè de ben segur que s'ho hauria pres força malament. Del que va venir després, aquella nit, quan en Joaquim se'm va enfil·lar al damunt, ja no en puc dir el mateix. Allò sí que ho vaig trobar fastigós, i, a més, em va fer mal.

El dia que van venir els metges a veure el nen, sense poder incorporar-me, amb el fill malalt i els doctors sense donar-me'n explicacions, em vaig convèncer que als meus pits els passava alguna cosa dolenta. M'havia esgarriat, com una *dona de la vida* qualsevol, perquè no podia ser que la nit de noces no m'haguessin fet angúnia les carícies d'en Joaquim. No podia ser que sempre més hagués anhelat que ho repetís algun altre dia —tot i saber que no em pertocava de desitjar-ho. No estava bé que jo, sense voler-ho, mentre dormia em masegués els mugrons fins que se'm disparaven i em feien despertar amb un neguit embrutit de desig i de mals pensaments. Tot això havia de ser dolent per força i ho havia de pagar. En el pecat havia trobat la penitència, per això la meva llet havia portat la malaltia al nostre petitó. Jo i ningú més en tenia la culpa. M'estava bé que em fessin tant de mal. Me'ls notava a punt d'explotar, me'ls sentia

plens de verí que lluitava per sortir i que es delia per escampar-se per tot el cos fins a arribar, potser, a matar-me.

—Però, què té? Què li passa? Està delirant...—una veu llunyana em va desvetllar d'aquell malson. Era la Cisqueta, que em portava una tassa de brou.

—Els meus pits l'han matat. La llet era dolenta!

—Però què diu, senyoreta? A qui han matat? De quina llet em parla?— la Cisqueta feia veure que no m'entenia, però els ulls la traïen. Sabia perfectament de què li parlava.

—Què fa el nen? —li vaig preguntar angoixada.

—No pateixi, senyoreta, el nen està dormint. Ha sopat bé i estava molt cansat.

—Però, què té, Cisqueta? Digueu-m'ho vós! —li vaig implorar.

—Ara ha de descansar, senyoreta. La senyora ara vindrà a desitjar-li bona nit —se'n va anar i em va deixar amb la paraula a la boca.

La mamà va trigar uns minuts a entrar. Tenia el semblant seriós, però volia ser amable.

—Com te trobes, Fineta? Ens has donat un bon ensurt, saps?

—Em sap molt greu, mamà, però em podria explicar per què els doctors han dit que aviat es moriria, el nen?

—Ara no, ara has de descansar. Demà el meu fill ja t'explicarà el que cregui que has de saber. Tu tampoc no et trobes gaire bé i t'has de cuidar.

—Jo? Què em passa a mi? M'he marejat, és veritat, però ja estic molt millor i, si vostè no m'explica el que té el meu fill, hauré de preguntar-ho jo mateixa als metges. Hi tinc dret, em sembla, és el meu fill! —Vaig explotar amb crits i llàgrimes, en una reacció totalment desconeguda per a mi i, per descomptat, per a la mamà.

No vaig tenir temps de disculpar-me, que la mamà ja havia sortit de l'habitació sense contestar-me. Al cap d'uns segons va entrar seguida d'en Joaquim. Tots dos amb la cara molt estirada.

—Josefina, escolta, m'has de perdonar; potser he estat una mica brusc abans quan t'he dit que el nostre fillet es moriria —ara era en Joaquim qui em parlava—. Sé que estàs molt neguitosa, tots ho estem, i la que més, la mamà. Per això hem de confiar en el bon Déu, demanar-li paciència i que es faci la seva voluntat, que serà la que ens convé, si Ell ho vol així. Pren-te aquest xarop —em va allargar una cullera amb un líquid vermellós—, et trobaràs millor, ja ho veuràs. I vostè, mamà, ja pot començar a passar el rosari quan vulgui. És el millor que podem fer, deixar l'ànima del nostre fill a mans de la Providència.

I la mamà va començar amb els misteris, i jo em vaig adormir.

—II—

Des de la visita dels metges fins avui, que l'hem posat a la caixeta blanca de fusta de faig, han passat només tres mesos i quatre dies. No ha arribat a poder celebrar el seu sant. Els metges ho van encertar el dia de la consulta. De la malaltia en sé poc, però el nas no li ha parat de rajar en tot aquest temps. Cada dia estava més sec, més blanc i més cansat. No s'ha queixat mai i fins a l'últim moment ens ha regalat un somriure. Tan desmillorat, amb els ulls enfonsats i la cara esprimatxada, em recordava el tiet Ignasi, el germà conco del meu pare. Sempre va viure amb nosaltres, fins que es va morir. Van dir que s'havia mort jove, mai no em van dir de què; tenia trenta-vuit anys. A mi, aleshores, que estava a punt de fer-ne tretze, em va semblar una mort molt avançada; però ara, que ja n'he fet uns quants més, penso que va ser força prematura. Només va poder gaudir vuit anys del nou segle, amb la il·lusió que li feia endinsar-se en la nova era, que, segons ell, havia de portar modernitat a les nostres vides! «La centúria de les dues desenes ens portarà sort i molta prosperitat, ja ho veureu», solia dir-nos a en Tonet i a mi.

Me l'estimava molt, al tiet Ignasi, i ell també m'estimava a mi. No era com els altres homes, que només pensaven a anar a treballar, a caçar i a jugar a cartes. El tiet preferia explicar-nos contes a mi i al meu germà, contes als quals canviava el final, cada vegada. Nosaltres sempre li demanàvem les mateixes històries, perquè sabíem que sempre serien diferents! Els diumenges al matí, sortint de missa, ens comprava una llamina i, si feia bo, se'ns enduia a caçar estrelles. Nosaltres no enteníem per què anomenava d'aquesta forma a anar fins al riu i creuar-lo saltant de pedra en pedra, però un dia ens ho va explicar. En deia així perquè, si alguna vegada quèiem al riu —que no passava sovint, sortosament perquè, si no, la mare no ens hi hauria deixat tornar!—, havíem de mullar-nos el front amb un esquitx d'aquella aigua, que normalment ens arribava als genolls, i havíem de dir: «He caçat una estrella!» per no constipar-nos i no sentir el fred viu de l'aigua del rierol.

Al meu nen també li agradava molt anar al riu i mullar-se. Però tot just va poder fer-ho un estiu, el primer després de fer l'any. A la mamà, no li feia gaire gràcia, però com que en Joaquim no hi era i no li ho podia consultar, jo i la Cisqueta ens l'endúiem mentre la mamà feia la migdiada; ens ho passàvem d'allò més bé jugant i berenant sobre les pedres del gorg. Hi havia dies que tornàvem abans que la mamà es despertés, i ni tan sols s'assabentava de la nostra absència.

Aquelles estones han estat les més felices des que em vaig casar. No és que no estigui bé amb en Joaquim, també m'agrada que hi sigui, però les anades al riu eren diferents. Eren meves i prou. Meves i del meu petit. Jo i ell i ningú més. La Cisqueta també venia, però no em feia nosa. Ella mai no em deia què havia de fer amb el petitó; al contrari, sempre trobava que era una bona mare. Era una bona mare... I ara què? Quines estones meves em queden, si no puc compartir-les amb ell? Què em resta, si ja no el tinc? Què sóc jo sense ell? Qui sóc? Sí,

continuo sent muller, jove, filla, germana... Però, i mare? Per què m'ho han deixat ser tan poc temps?

Ploro d'amagat des d'ahir. Fins que en Joaquim va dir «El nen ja és un angelet, alabat sia Nostre Senyor!», jo no havia pogut vessar ni una llàgrima. Ara no vull que em vegin plorar. La mamà només em diu que he de ser forta, però no ho sóc. Ella no hi era quan el petitó es va quedar quiet amb els ulls oberts mirant el sostre. Va fer un sospir profund, i el metge li va agafar la mà. Ja no hi va haver res a fer. La mamà no va contemplar —jo sí— com del seu cos sortia una alenada d'aire blau que, per uns moments, va embolcallar els que érem a l'habitació, fins que es va escapar per la finestra que la Cisqueta havia deixat ajustada. Ella no hi era, jo sí, i ho vaig veure ben bé, encara que no ho dic perquè ningú no em creuria. I era el meu nen, el meu fill que marxava, que ens deixava per sempre, un angelet, sí; però jo més m'hauria estimat continuar tenint un infant entremaliat adormit al bressol.

En Joaquim, un cop li va abaixar les parpelles, va sortir de l'habitació. M'hi vaig acostar, necessitava que em mirés als ulls i que em perdonés per haver enverinat el nostre fill. No ho havia fet expressament! Això sí que no! Però en Joaquim no em va mirar, se'n va anar al despatxet, on va fer que el seguís en Cisco, el masover, i allà vaig sentir com escrivia una carta per a la mamà. La redactava en veu alta, entre sanglots. Li demanava perdó per haver deixat que el seu nét es morís sense haver-lo vist per darrera vegada. Feia una setmana que el papà estava engripat, i en Joaquim havia dit a la mamà que no calia que vinguéss, que el nen estava millor i que, si la necessitàvem, ja l'avisàriem. I no hi havia sigut a temps. La mamà no s'havia pogut acomiadar del seu “hereu de la casa gran” i en Joaquim no podria perdonar-s'ho mai. Em vaig quedar darrere la porta; les llàgrimes em rodolaven galtes avall i vaig tenir por que els sanglots travessessin la paret. Vaig agafar un mocador i em vaig tapar la boca. No volia que en Joaquim em sentís, però

desitjava que sabés que era allà fora esperant el seu perdó. Em sentia esquincada per dins. «Joaquim, per què no obres la porta?» somicava descompassadament, jo.

Per fi, talment com si m'hagués sentit, la porta es va obrir i en Joaquim em va trobar palplantada davant seu, implorant clemència. Ell la implorava a la seva mare i jo, a ell. Tenia la cara molt inflada i se li veien els ulls envermellits i profunds. Em vaig posar a plorar desconsoladament, sense poder aturar les llàgrimes. En Joaquim també va arrencar a plorar i ens vam abraçar. No era una abraçada com la de la nit de nocces, però sí que vaig sentir aquell mateix corrent per l'espina.

—Fineta, no ploris, hem fet tot el que hem pogut, i tu has estat al seu costat fins a l'últim moment. Ha pujat al cel com un àngel i segur que allà és feliç i prega per nosaltres —em va dir amb la veu suau del dia que ens vam casar.

—Sí, però jo... quan li donava de mamar... —en Joaquim em va agafar la cara—. Estimada Josefina —les seves cartes, quan festejàvem sempre començaven així: «Estimada Josefina»—. La Cisqueta ja em va explicar no sé què de la teva llet del dia que deliraves. D'això ja en parlarem en un altre moment. Ara, l'única cosa que has de saber és que el nostre fill s'ha mort perquè ha agafat una malaltia de la sang i s'ha convertit en un angelet. Fina, el nostre fill havia acabat la seva feina a la Terra, i ara Déu l'ha cridat; n'hem d'estar contents.

Potser sí, que n'hem d'estar contents, però jo no sento cap alegria. Veig que a la mamà no li cau ni una llàgrima, però també està trista, n'estic convençuda. Li ho noto. Ella no me'n parla, sembla enfadada, i jo procuro no seure al seu costat gaire estona. Quan la mamà calla, em fa por.

La meva mare sí que plora. No para de somicar i de dir a tothom que la vol sentir que només li faltava una desgràcia així, a ella, que ja ha patit tant amb la mort del seu cunyat i la dels seus pares. No entenc per què es posa tan tràgica; per a ella només era un nét que amb prou feines coneixia. El pare

sí que pateix, li ho veig. No li agrada que la mare s'esplai tant, i em sembla que li faig pena. Fa una estoneta se m'ha acostat, m'ha pres la mà i ha murmurat en veu baixa: «Ets una bona filla i has sigut una bona mare, ja veuràs com tindràs més canalla i oblidaràs aquest dia, que la vida encara t'ha de donar moltes alegries, Fineta, en pots estar ben segura».

Més canalla! Per què, més canalla? Perquè siguin angelets? Sé que no haig de pensar-ho, però no podria suportar cap altra mort d'un fill. En Joaquim no m'ha buscat en aquests tres mesos i quatre dies, i jo prego perquè no torni a fer-ho. Per què fer nens? Que Déu em perdoni, però no els vull veure morir, encara que després pugui al cel.

El lloc on em trobo més bé, des que el nen ens ha deixat, és a la cuina. La sala de la llar de foc és plena de parents que just conec del dia del casament; i a la sala gran que dóna a la galeria hi ha els capellans amics dels papàs que han d'oficiar l'enterrament. També hi fan visita alguns advocats, companys de carrera d'en Joaquim i socis del despatx del papà.

La cuina és calenta i poc il·luminada. El porró continua damunt la taula i és ple a vessar. No m'atreveixo a tocar-lo. Penso en en Tonet. Ja fa més d'un any que no el veig. Se'n va anar a Cuba i encara no n'ha tornat. Probablement no en tornarà perquè la mare va rebre una carta on li deia que s'havia casat amb una noia d'allà i que tenia una filleta. La mare encara no s'ha atrevit a preguntar-li si té una néta negra. Té tanta temença de saber-ho que ni tan sols li ha contestat la carta. Ara potser ho farà per dir-li que el seu nebot és mort. Trobo a faltar el meu germà petit. M'agradaria que fos aquí amb mi. M'agradaria que avui no fos avui, sinó que fos un dia d'uns quants anys enrere, i jo i en Tonet anéssim a caçar grills amb el tiet Ignasi. Recordo un vespre que els sentíem però no hi havia manera de poder-los atrapar. El tiet Ignasi ens va donar una solució: en lloc de caçar-los amb les mans ens va proporcionar un bri d'herba llarg i ens va dir que burxéssim dins dels caus

on s'amagaven. Seguint els seus consells, els grills sortien, i nosaltres els esperàvem amb la gàbia a punt. Amb aquell sistema en vam arribar a arregar dotze, set amb la *pe* a l'esquena. Els de la *pe* eren els bons i van guanyar el concurs de cant de grills de la comarca d'aquell any, amb gran desesperació dels nostres pares —cal dir-ho— que van mig embogir amb les serenates nocturnes dels guanyadors, que fins al dia del trofeu vivien al balcó del seu dormitori.

—Què hi fa aquí, senyoreta? Que ha de menester alguna cosa? —em demana la Cisqueta, estranyada que m'estigui a la cuina.

—No, gràcies. Estic bé —però no puc continuar, perquè la veu se'm trenca.

—Però, senyoreta, vostè hauria de ser a la sala d'estar. Aquí agafarà fred.

—A la sala sí que en fa, de fred! I què faré, ara?

—Enterrar el petitó i tenir més quitxalla, això és el que ha de fer.

—Més nens? Em fa por... —la Cisqueta no em deixa acabar.

—Senyoreta, ara vostè té debilitat. Fa dies que no menja res que li escalfi l'estómac. Però ja veurà com d'aquí a unes setmanes tot serà diferent. La canalla és l'alegria d'una casa i en aquesta hi falten crits i rebombori, li ho dic jo... I els senyors necessiten un hereu.

—Teniu raó, els senyors necessiten un hereu... I jo? Què necessito jo, Cisqueta? Què necessito jo? —M'adono que els nervis em traeixen i ella, que també ho nota, em deixa sola un moment. Obre l'armariet de damunt de la lleixa de les cassoles i en treu una ampolla petita. És esprematxada, de vidre de color verd. Del calaix agafa una cullera sopera i li posa líquid fins que gairebé vessa.

—Senyoreta, prengui-s'ho, li anirà bé.

—Què és?

—Prengui-s'ho, li dic! —ara és la Cisqueta qui sembla perdre els estrepes. Li faig cas i m'empasso el líquid llefiscós.

—Vós creieu que el senyoret em podrà perdonar?

—I de què l'ha de perdonar, si es pot saber? —em contesta, fent-se la despistada.

Callo i penso que no em podré fer agràciat mai. M'aixeco i me'n vaig a la sala d'estar. Abans d'entrar-hi topo amb el papà, que tot just acaba d'arribar. L'han portat amb auto. La mamà va haver de venir amb la tartana del masover i va arribar força masegada, però no volia perdre temps i no va voler esperar el seu marit. El papà porta la corbata molt arrugada; no fa per a ell. Potser han donat festa a les minyones per poder venir a l'enterrament. El conec poc i em fa respecte. Ell tampoc no coneixia el nen; només l'havia vist una vegada, el dia del bateig. El papà no puja mai aquí. La mamà diu que no li prova l'alçada.

—Josefina, sento haver arribat tan tard, però ja saps que la feina no espera —em diu el papà sense saber si donar-me la mà o fer-me un petó al front. Jo li faig l'amistat mentre penso que sempre havia sentit dir que si alguna cosa s'esperava era la feina, precisament. Però això ara no ve al cas. Ell és aquí, i l'enterrament ja pot començar.

—Sí, ja ho sé, li agraeixo que hagi vingut tan de pressa. Em sap molt greu el que ha passat. Jo no volia...

—Ja ho sé, Josefina, ja ho sé. Ha estat un cop molt dur per a tots, sobretot per a la meua muller, la mamà. Ella n'estava tant, del nen!

—Sí, és clar —les llàgrimes em tornen a aflorar—. La mamà...

—Sort que ha sigut a temps de triar la caixa i de fer tots els preparatius. Si no ho hagués pogut fer no s'ho hauria perdonat; ja la coneixes.

—Sí, ja la conec... Disculpi, però no em trobo gaire bé... —li dic al papà, perquè no vull que em vegi plorar i perquè és cert

que estic una mica marejada. Potser el beuratge que m'ha donat la Cisqueta no se m'ha posat bé.

—Sí, filla, vés, que et deuen buscar i jo t'estic entretenint.
—És la segona vegada que em diu *filla*, el papà. La primera va ser el dia del prometatge quan va dir als meus pares que “havia guanyat una filla”, i la segona avui, el dia que enterrava el nét. Pobre papà, segur que també està trist, però ha de fer el cor fort.

—III—

Les campanes fa una estona que han començat a tocar a morts. Aquest so em fa posar la pell de gallina. La primera vegada que el vaig sentir va ser pel tiet Ignasi, i un calfred em va recórrer tot el cos, des de la punta dels cabells fins al dit gros del peu. Vaig tremolar tota la cerimònia. Ara em passa el mateix. No ho entenc, vaig molt abrigada. A l'església hi ha dones que es venten amb el recordatori i jo estic glaçada. Estic asseguda entre la mamà i la mare. A l'altra banda del passadís hi ha els homes. Em giro i veig la Cisqueta i l'Àngela just al darrere meu. L'Àngela, la filla dels masovers de casa dels pares, ha vingut expressament. Des que es va casar viu fora de la comarca. M'aixeco per anar-la a saludar. Té els ulls amarats, l'abraço i les dues ens posem a plorar. Des del seu casament que no ens havíem vist i ara ho hem de fer en aquestes circumstàncies. Ni tan sols ha tingut temps de conèixer el meu fill. I això que, quan érem petites, sempre m'havia dit que volia ser la padrina del meu primer nen, i jo li havia assegurat que seria així. Jo no vaig complir la promesa, la meva mare va

ser-ne la padrina, amb gran disgust de la mamà, i jo mai més no em vaig recordar de l'Àngela. Tinc por que me'n faci retret, però no me'n fa. No ens diem res i me'n torno al meu banc. No puc parar de plorar, tinc el nas ben encetat i els ulls com dues teies.

A la mamà també se li escapen les llàgrimes, i fins i tot la mare té els ulls humits. Miro la caixa blanca de reüll. Al damunt hi han posat un ram de roses blanques. Comença l'ofici de difunts i ens hem d'aixecar. Em pesen les cames, em pesa el cos, em pesa l'ànima. Noto que les forces em flaquegen i tinc moltes ganes de vomitar. Per què m'hauré pres aquell líquid de la Cisqueta? M'assec. Tinc molta calor. Fa un moment em pelava de fred i ara estic suant. La caixa amb el nen a dintre es comença a balancejar, però qui l'està gronxant? Déu meu, caurà! Que no se n'adona ningú? Em tapo la boca amb la mantellina, però no hi sóc a temps, el xarop de la Cisqueta em surt a glopades i m'agenollo per dissimular-ho. Taco el missal i el reclinatori.

—Doneu-li aigua del Carme, segur que fa dies que no menja res. Déu meu, Fineta, però què t'ha passat? —em sembla entreveure l'Àngela.

—On sóc? —li pregunto, encara que no del tot convençuda que sigui ella, perquè la veig borrosa com a través d'un vidre entelat.

—Ets a casa. T'has desmaiada i t'hem portat fins aquí. Jo i la Cisqueta ens hem quedat amb tu. Els altres encara són al cementiri. —Mentre em parla l'Àngela el cap em roda i m'adormo.

Fa poc que m'he despertat i m'interesso per la cerimònia. La mamà em diu que fa més de quinze dies que ha passat i que ara m'he de cuidar força, perquè haig de guanyar pes: «Ja veuràs com t'engreixaràs aquests mesos», afegeix. La veig molt més animada que el dia de l'enterrament. Fins i tot em fa la broma que durant uns mesos no podré tastar el vi del porró. No entenc per què m'ho diu.

Els pits em continuen fent mal i tinc els mugrons foscos i lletjos. Altre cop em ve el malson culpable. Em voldria convèncer que tinc els pits normals, que no em tiben i que tot són imaginacions meves. Però avui —que m'he llevat per anar a dinar al menjador i m'he vestit per primer cop en molts dies—, haig de deixar d'amagar-me la veritat, perquè quelcom de greu els passa als meus pits. La faldilla em ve baldera, és cert, m'he apriat uns quants quilos des de la malaltia del petit, però el cosset de seda no me'l puc ni cordar. Esverada crido la Cisqueta.

—Com heu rentat això, que s'ha encongit tant? —li pregunto molesta.

—Senyoreta, aquest cosset no se l'havia posat des del dia que van venir els doctors a passar consulta pel nen, se'n recorda? Vostè mateixa em va dir que li havia portat mala sort i que no se'l tornaria a posar. Jo personalment li vaig desar al fons del calaix.

Em ve a la memòria aquell dia. Una rere l'altra, les imatges m'apareixen amb total nitidesa. Recordo perfectament que, després del raig del porró, havia notat que els pits em creixien i havia sentit com la pitrera em sobreixia de la peça de roba que m'oprimia els mugrons. D'una estrebada, m'havia arrencat la brusa i el cosset amb ràbia, i tot seguit devia perdre el coneixement, perquè no recordo res més.

—Teniu raó, Cisqueta, però com és que avui me l'he posat? I per què no me'l puc cordar? Mireu la faldilla, n'hi caben dos com jo! —li dic exagerant força.

—Senyoreta, és que ja són dos...

—Què voleu dir? No us entenc —li contesto. Estic impacient per sentir el que em sembla que no m'agradarà.

—Senyoreta, porta infant, per això el cosset no li corda. Els pits els comença a tenir plens. Li falten només cinc mesos.

Em quedo de pedra. No pot ser. No puc estar embarassada. Des que el nen es va posar malalt que en Joaquim em respecta. Però la Cisqueta m'ha dit que me'n faltaven cinc per infantar,

això vol dir que estic de quatre mesos. Quan el nen es va posar malalt ja estava embarassada! I la panxa, on és? On és el nen o la nena? Em toco i noto els dos ossos dels malucs que em sobresurten punxeguts al capdamunt de les cames, i al mig una petita muntanyeta. És la panxa! Està força arrodonida. No m'hi havia fixat; però, ara que ho sé, sí que noto que estic encinta. Com és que no me n'havia adonat abans? I quan va ser?

M'assec i tanco els ulls. Vull recordar quina nit vam fer el nen que porto. Jo no en volia més d'infants, i ara no només n'espero un sinó que ni tan sols sé quan el vam concebre. Jo que estava tan feliç perquè en Joaquim no m'havia demanat res des de la malaltia del nen, i ara resulta que ell ja feia dies que sabia que tornaria a ser pare. Perquè segur que ell ho sap.

—Quant temps fa que sabeu que estic embarassada? —li pregunto de dret a la Cisqueta.

—Saber-ho, saber-ho, des del dia de l'enterrament; el metge que la va atendre els ho va dir als senyors i al senyoret. Però ja m'ho ensumava des que van venir els doctors a visitar el nen i van dir que es moriria; perdoni vostè que ho digui d'aquesta manera. La senyora i el senyoret van pensar que s'havia marejat amb el vi del porró, però jo sabia que no n'havia begut prou per desmaiarse com ho va fer. I el desvariejament dels pits em va fer pensar en la llet que li tornava a pujar, pel petit que venia. I a més, senyoreta, des d'abans de la malaltia del nen que ja no li rento res, ja m'entén...

—Déu meu! I jo culpant-me d'haver enverinat el meu fill! I jo no volia tenir més canalla!

—Senyoreta, ara això no està a les seves mans. Els infants són una benedicció del cel, i Déu Nostre Senyor així ho ha volgut.

La Cisqueta gira cua i em deixa sola, a mig vestir. M'ajec de costat sobre el llit i em poso a rumiar. No aniré a dinar fins que no recordi el que va passar.

A poc a poc se'm va fent present la nit que en Joaquim em va posar la llavor. Unes setmanes abans de la visita dels doctors s'havia casat una cosina d'en Joaquim, la Lola de can Peiró. Era pubilla i es casava amb un xicot del poble, els pares del qual havien fet fortuna amb la venda —n'hauríem de dir el contraban— de pells de bestiar, sobretot d'ovella. De petits els dos cosins s'havien fet molt, i a la Lola li feia molta il·lusió que en Joaquim anés al casament. Va ser molt mogut: els pares de la núvia no es podien empassar que la seva única filla fes un casament tant per sota seu. Era veritat que la família del nuvi era de possibles, però, com diu la mamà, «de porc i de senyor se n'ha de venir de mena», i aquella gent era més de corts —de porcs, s'entén— que de palaus. La cerimònia religiosa havia sigut com cal, però a l'hora del brindis, amb unes quantes copes de més, el pare de la núvia —és a dir el tiet del meu marit— es va embalar més del compte i va fer un comentari que no va agradar gens ni mica a la part contrària. Aleshores, el nuvi mateix es va aixecar i li va contestar que ell no els necessitava per a res i que es podien posar els seus diners «allà on els cabessin», que a la seva família els en sobraven i que, malgrat que no tenien llotja a l'Òpera, tenien auto, cosa de la qual els seus sogres no podien presumir. L'ambient es va anar escalfant i no sé com es va acabar, perquè en Joaquim va voler marxar quan va veure la seva cosina plorant, la seva tieta perdent els papers i abans que el nuvi i el sogre no s'estomaquessin de valent.

Durant tot el camí de tornada en Joaquim em va estar comentant com érem de feliços, nosaltres i quin bon casament havíem fet, tan diferent del de la seva cosina. Quan vam arribar a casa, vam anar directes a l'habitació. Jo estava molt cansada i havia menjat i begut més del que estava acostumada. Em vaig començar a treure el vestit i vaig notar que en Joaquim em mirava fixament. Vaig pensar que es trobava malament i li ho vaig dir.

—Mai no t'havia vist tan bonica —em va contestar, sense treure'm els ulls de sobre.

—No diguis bestieses —li vaig dir, posant-me vermella. Des que ens havíem promès no m'ho havia dit més, i abans, que jo ho recordi, tan sols una vegada: el dia que es va llicenciar i ho va venir a comunicar als meus pares.

—La Lola, aquesta nit, si les coses no s'han arreglat, no podrà fer el que farem nosaltres... —em va xiuxiuejar misteriós.

—Què vols dir? —li vaig preguntar atemorida i alhora expectant. No entenia què li passava, potser era la beguda i em vaig tapar com vaig poder amb el vestit que ja m'havia tret.

—Vine aquí, Fineta, deixa'm veure't tota sencera. Des de la punta dels cabells fins a la punta dels peus.

Se'm va acostar, em va prendre el vestit de les mans i em va acaronar els pits, molt suaument, per sobre dels enagos, com ho havia fet la nit de noccs. No vaig tancar els ulls. Em vaig recordar de les *dones de la vida* que vivien a ca La Rosita i em vaig alegrar que en Joaquim no hagués de trobar a fora el que fos que s'hi buscava.

Després ens vam posar sota els llençols —que em van semblar humits—, i en Joaquim, amb molt de compte, em va fer seva. No em va fer gens de mal. Les altres vegades, sobretot la nit de noccs, sí que havia sentit un dolor agut que —malgrat haver serrat les dents— m'havia fet saltar les llàgrimes. Però aquella nit, tot se m'apareixia canviat: el llit, els llençols, les mans d'en Joaquim i, sobretot, jo, que em semblava que no era jo. Em veia a mi mateixa, ajaguda al costat del meu marit, més bonica i amb més delit que mai de fer-lo feliç i no m'hi sabia reconèixer. Veia una dona, que era una rèplica exacta de la que sempre havia somiat ser, que no era ni una nena ni una jove-neta, sinó una dona bellíssima i amorosa que sabia què volia i com ho volia. Potser m'assemblava a una *dona de la vida*, però bona i feliç, que donava al seu home tot el que desitjava i que també feia seu el plaer que proporciona l'estimar.

—Aviat tindrem una nena a qui podràs fer trenes —em va murmurar a l'orella en Joaquim, un cop ja havia complert amb l'acte del matrimoni, just abans que es girés d'esquena per acomodar-se per dormir.

—Sí, aviat... —vaig dir jo, retornant a la meua realitat d'esposa *de cada dia* i de futura mare, possiblement.

Tornava a ser jo mateixa. El cor em batejava amb força i vaig pressentir que el gust d'aquella nit difícilment es repetiria per a mi: «Segurament no hi pot haver *dones de la vida* bones i felices. Les dones hem nascut per fer contents els homes i, amb la felicitat que els donem, la nostra alegria és completa», vaig pensar recordant les paraules de l'homilia del dia que ens vam casar. Però, abans que els ulls se m'acluquessin, vaig voler reviure fugaçment el plaer que havia sentit quan en Joaquim m'havia posseït, feia ben poca estona.

